

УДК: 338.439

<https://doi.org/10.30838/EP.200.144-150>**Глушков О.А.**

кандидат технічних наук

Фаховий коледж нафтогазових технологій інженерії та інфраструктури сервісу

Одеського національного технологічного університету

Glushkov Oleg

PhD in Technical Sc.

Separated Structural Subdivision «Professional College of Oil and

Gas Technologies, Engineering and Service

Infrastructure of Odesa National University of Technology»

<https://orcid.org/0000-0001-6423-2239>

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: СУТНІСТЬ, ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ ТА СУЧАСНІ ІМПЕРАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті здійснено дослідження продовольчої безпеки як ключового напрямку соціально-економічного розвитку держави в умовах глобальних викликів. Розкрито еволюцію поняття «продовольча безпека» та його трактування в міжнародній і вітчизняній науковій літературі, з урахуванням різних підходів і історичних етапів формування. Визначено, що продовольча безпека – це складне багатовимірне явище, що охоплює наявність, доступність, використання і стабільність продовольства у контексті фізичних, економічних та соціальних чинників. Встановлено, що продовольча безпека тісно пов'язана із забезпеченням базових потреб населення, функціонуванням агропродовольчої системи, рівнем доходів, станом довкілля, розвитком інновацій та ефективністю державного управління. На основі аналізу сучасних міжнародних документів і практики функціонування глобальних інститутів (ФАО, КВПБ, GFSI) обґрунтовано, що саме комплексний підхід до забезпечення безпеки харчування є визначальним фактором сталого розвитку. У роботі визначено структуру поняття продовольчої безпеки, її ключові виміри та критерії оцінки. Узагальнено підходи до класифікації країн за рівнем продовольчої безпеки та розкрито проблеми, що зумовлюють її низький рівень у країнах, що розвиваються. Встановлено, що продовольча безпека є не лише умовою фізичного виживання, а й фундаментальним чинником національного суверенітету та геополітичної стабільності. Обґрунтовано, що стратегія її забезпечення має передбачати розвиток власного виробництва, підтримку державних резервів, підвищення якості продуктів, зменшення імпортозалежності та адаптацію до внутрішніх і зовнішніх викликів. Підкреслюється необхідність міжсекторальної взаємодії, удосконалення законодавства та інтеграції міжнародного досвіду для формування ефективної системи продовольчої безпеки в Україні.

Ключові слова: продовольча безпека, якість продуктів, соціально-економічна стабільність, глобальний індекс продовольства, агропродовольча система, державне регулювання.

FOOD SECURITY: ESSENCE, EVOLUTION OF THE CONCEPT AND MODERN IMPERATIVES OF SECURITY

The article studies food security as a key direction of socio-economic development of the state in the face of global challenges. The evolution of the concept of "food security" and its interpretation in international and domestic scientific literature is revealed, taking into account different approaches and historical stages of formation. It is determined that food security is a complex multidimensional phenomenon that encompasses the availability, accessibility, use and stability of food in the context of physical, economic and social factors. It is established that food security is closely related to ensuring the basic needs of the population, the functioning of the agri-food system, income levels, the state of the environment, the development of innovations and the effectiveness of public administration. Based on the analysis of modern international documents and the practice of functioning of global institutions (FAO, CFS, GFSI), it is substantiated that it is a comprehensive approach to ensuring food security that is a determining factor of sustainable development. The work defines the structure of the concept of food security, its key dimensions and assessment criteria. The approaches to classifying countries by the level of food security are summarized and the problems that determine its low level in developing countries are revealed. It is established that food security is not only a condition of physical survival, but also a fundamental factor of national sovereignty and geopolitical stability. It is substantiated that the strategy for ensuring it should include the development of domestic production, support for state reserves, improvement of product quality, reduction of import dependence and adaptation to internal and external challenges. The need for

intersectoral interaction, improvement of legislation and integration of international experience for the formation of an effective food security system in Ukraine is emphasized.

Keywords: food security, product quality, socio-economic stability, global food index, agri-food system, state regulation.

JEL classification: Q18, F32, G18

Постановка проблеми. Серед актуальних проблем держав, які традиційно прагне вирішити кожна країна, незалежно від рівня власного соціально-економічного становища і розвитку, є питання забезпечення національної продовольчої безпеки. В сучасних умовах досягнення продовольчої безпеки є фундаментальною основою, що суттєво пов'язана з розвитком аграрної сфери національної економіки, забезпеченням вітчизняним економічно доступним і якісним продовольством, необхідним для життєдіяльності населення. В силу різних причин аграрна сфера національної економіки має низку невирішених проблем, які гальмують досягнення сталого соціально-економічного розвитку, внаслідок чого знижується здатність забезпечити населення економічно доступним вітчизняним продовольством, а зайнятих в сільському господарстві – достойною оплатою праці та належними життєвими стандартами. За таких умов досягнення продовольчої безпеки перетворюється в складну міжгалузеву проблему, і не лише аграрну, скільки національну, безпосередньо пов'язану зі сталим макроекономічним розвитком держави, його можливостями здійснення соціальноорієнтованої політики, забезпечення достойного рівня життя для населення та підвищення ефективності розвитку вітчизняного агропромислового комплексу і його галузей, нарощення експортного потенціалу сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

В той же час продовольча безпека стає все більше глобальною, оскільки торкається практично всіх країн і регіонів, а її забезпечення залежить від різноманітних чинників зовнішнього і внутрішнього характеру, які виходять за межі не лише сільського господарства і аграрної сфери, але і всієї економіки, нерозривно пов'язані з національною і економічною безпекою, впливом міжнародної ситуації. Тому продовольча безпека входить в число найбільш важливих і гострих глобальних проблем сучасності, її значимість визначається низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, які неможливо вирішити ізольованими зусиллями окремих держав, оскільки продовольча безпека існує не сама про собі, а в сукупності з іншими глобальними проблемами планети – демографічними, екологічними, енергетичними, військовими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним аспектам продовольчої безпеки, зокрема трансформації її змісту та факторів, що зумовлюють еволюцію цього поняття в сучасних умовах, присвячені дослідження таких вчених, як Г. Алішов, О. Білорус, У. Віллет, К. Голікова, Н. Даниленко, Я. Жаліло, О. Зеленська, М. Карней, Р. Патель, П. Саблук, М. Стадник О. Тарасюк, Р. Тринько, О. Ульянченко, Ш. Фан та інших. Попри наявність значного наукового доробку, подальше вивчення категорії «продовольча безпека»

залишається надзвичайно актуальним – особливо в контексті сучасних загроз та викликів, зокрема повномасштабної війни в Україні, яка значно впливає на стан продовольчого забезпечення як на національному рівні, так і в ширшому геополітичному вимірі.

Метою статті є дослідження сутності та еволюції поняття продовольчої безпеки, а також визначення сучасних імперативів її забезпечення в контексті глобальних і національних викликів.

Виклад основних результатів дослідження. У вітчизняній економічній літературі, незважаючи на багаторічну активізацію досліджень щодо вирішення проблеми продовольчої безпеки держави, не сформовано єдиного розуміння сутності її змісту. Тому доцільно використовувати загальноприйняті критерії і показники, які дозволяють більш комплексно і всебічно охарактеризувати сутність продовольчої безпеки. Термін продовольча безпека – це сутнісно нове поняття, імплементоване у вітчизняне законодавство із документів Організації Об'єднаних Націй. Походить зазначене поняття від англійського терміну «food security», який має два значення, а саме його можна перекладати як «продовольча безпека» і як «продовольча забезпеченість». При цьому останнє відображає сутність поняття «food security», як гарантоване забезпечення людини мати фізичну і економічну доступність до отримання продуктів харчування. Значення «безпека» відповідно до енциклопедичного словника визначається як захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек [1]. Тож, безпека проявляється в захищеності визначеного об'єкту, або інтересів від загрози причинення їм шкоди різноманітного характеру.

Прийнято вважати, що безпосередньо поняття «продовольча безпека» у науковий обіг ввійшло під час світової кризи з зерном у 70-ті роки минулого століття та вперше згадується на Всесвітній конференції з проблем продовольства, яка відбулася в 1974 році у Римі, організованої ФАО, після зростання майже у три рази цін на зерно в 1972-1974 рр., і розкритий пізніше як поняття на аналогічній конференції у 1996 році. Так, «продовольча безпека – це постійна наявність для людей фізичного, економічного доступу до безпечного та поживного продовольства у кількостях, яка необхідна для задоволення потреб і переваг у харчуванні, для активного і здорового життя» [2]. Декларація Всесвітнього саміту у 2009 році з продовольчої безпеки уточнила наведене раніше визначення цього поняття та включила до нього такі ключові елементи: соціальна доступність безпечного та поживного продовольства в достатній кількості, для всіх верств населення [2]; особлива увага до забезпечення продовольством жінок і дітей як найбільш вразливих категорій населення; слід відмовитись від використання продовольства, як

інструменту політичного або економічного тиску.

У 2012 році Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) запропонувала таке розширене визначення безпеки харчування: «безпека харчування існує тоді, коли люди мають доступ до їжі в достатній кількості та належної якості, яка відповідає вимогам різноманітності, вмісту поживних речовин та безпечності. Це забезпечує задоволення харчових потреб і смакових уподобань населення, сприяючи веденню активного та здорового способу життя. Крім того, безпека харчування тісно пов'язана з умовами санітарії, належним рівнем охорони здоров'я, освіти та медичного обслуговування» [3]. Таким чином, продовольча безпека – це стан, коли людство має постійний соціальний, економічний та фізичний доступ до достатньої кількості безпечної і поживної їжі, яка дозволяє задовольнити харчові потреби та смакові вподобання для підтримання активного й здорового способу життя. На основі цього визначення можна виділити чотири основні виміри продовольчої безпеки:

1. Наявність продовольства – достатня кількість харчових продуктів на ринку або у власному виробництві.

2. Економічний і фізичний доступ – можливість придбати чи отримати продовольство, незалежно від рівня доходу чи географічного розташування.

3. Використання продовольства, його належне зберігання, підготовка та споживання їжі, що забезпечує її ефективне засвоєння організмом.

4. Стабільність у часі – сталість забезпечення продовольством, що виключає ризики голоду через економічні, політичні чи екологічні чинники.

Забезпечення продовольчої безпеки є ключовим завданням для міжнародної спільноти, адже вона не лише впливає на здоров'я населення, а й є важливим фактором соціально-економічної стабільності та сталого розвитку. Ключовими міжнародними інститутами в сфері глобальної продовольчої безпеки є: Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО); Комітет по Всесвітній продовольчій безпеці (КВПБ); Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку та Всесвітня продовольча програма. При цьому концептуальні основи забезпечення глобальної продовольчої безпеки визначаються низкою стратегічних документів, включаючи План дій Всесвітнього продовольчого саміту і Римської декларації про всесвітню продовольчу безпеку та ін.

Підходи до продовольчої безпеки, пов'язані з забезпеченням потреб населення продовольством на основі врахування якості та доступності та у відповідності з рекомендованими нормами споживання продуктів харчування. Основним аспектом продовольчої безпеки є забезпечення продуктами харчування, яке складається з чотирьох ключових елементів. Перший – це наявність продуктів, другий – фізична доступність, що передбачає легкий доступ до основних продуктів на ринку. Третій – економічна доступність, яка відображає фінансову спроможність придбати ці продукти. І, нарешті, соціальна доступність – це мінімізація розриву в споживанні основних товарів серед різних соціальних груп [4]. На основі зазначеного можна визначити основні позиції, які характеризують продовольчу безпеку як економічну категорію (рис. 1).

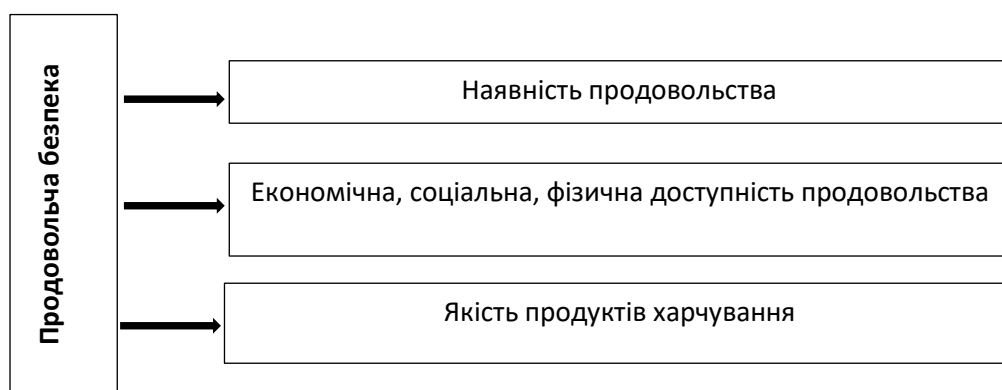

Рис.1. Структурна основа поняття «продовольча безпека»

Джерело: сформовано автором.

Враховуючи важливість питання продовольчої безпеки в глобальному і національному вимірах, дослідження категоріального поняття продовольчої безпеки, чинникам її становлення значна увага приділена у працях низки вітчизняних та зарубіжних вчених. Згідно із визначенням, Helton Jesse J. продовольча безпека являє собою стан країни, коли населення забезпечується доступним і якісним продовольством зі стабільними періодами постачання [5]. Walls Hellen обґрунтовує, що продовольча безпека формує як власне

продовольчу безпеку так і здорове харчування, а також широкий спектр проблем пов'язаних з наявністю продовольства, доступом, використанням і стабільністю [6]. Bezner Kerr Rachel продовольчу безпеку трактує через інноваційну складову і зазначає, що стабільний розвиток і застосування в сучасному виробництві інноваційних продуктів сприяє зростанню рівня продовольчої безпеки [4]. Cooper M. W., Brown M. E., Niles M. T., ElQadi M. M. звертають увагу на те, що поняття «продовольча безпека» змінювалося з часом та

залежало від конкретного контексту [8]. Це зумовлено низкою факторів, зокрема: динамічним розвитком національних та світової економік, що впливає на рівень добробуту населення та доступність продовольства; еволюцією агропродовольчих секторів, включаючи технологічні зміни, інновації у виробництві та переробці продуктів харчування; коливаннями продовольчих ринків, які залежать від політичних, кліматичних,

екологічних та соціальних чинників. Таким чином, продовольча безпека є динамічним явищем, яке відображає складну взаємодію між економічними, соціальними та екологічними процесами на національному та глобальному рівнях. В загальному можна визначити особливості продовольчої безпеки (рис. 2), що характерні як для окремого регіону так і країни в цілому.

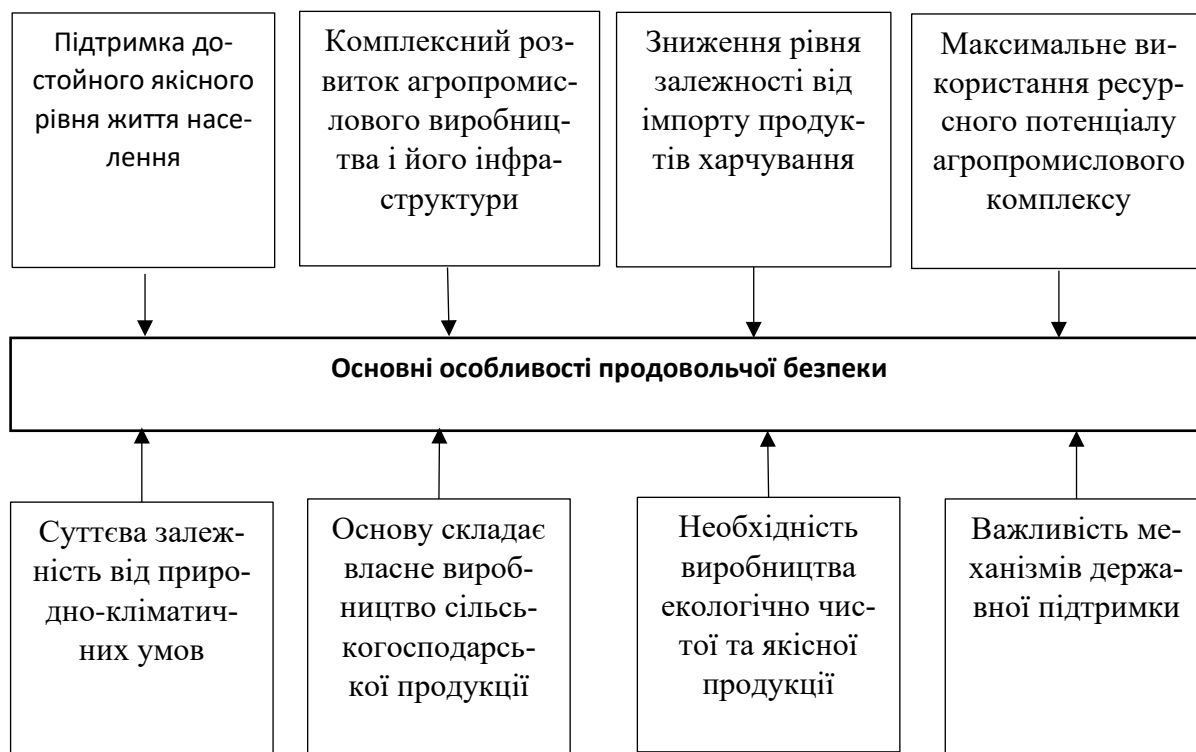

Рис. 2. Основні особливості продовольчої безпеки
Джерело: сформовано автором

У наукових працях вітчизняних дослідників неодноразово підкреслюється, що продовольча безпека є ключовою складовою національної безпеки. Продовольча безпека, як зазначає Тринько Р. І. – це не лише внутрішній аспект незалежної держави, а й важливий зовнішньополітичний чинник. Забезпечення населення продовольством на рівні раціональних норм споживання свідчить про економічну міцність держави [9]. Тарасюк О. В. підкреслює, що продовольство є основним показником рівня життєдіяльності людини. Рівень забезпеченості населення продовольством відображає економічний розвиток держави та є визначальним критерієм рівня соціального життя, життєздатності економічної структури та державного устрою країни [10]. Продовольча безпека, за визначенням Алішова Г. Н. – ступінь забезпечення населення екологічно чистими та корисними для здоров'я продуктами харчування, виробленими вітчизняними підприємствами за науково обґрунтованими нормами і доступними цінами, із одночасним збереженням і покращенням стану навколишнього середовища [11]. Живко З. Б., Даниленко Н. Б., Стадник М. Є. наголошують, що здатність держави гарантувати населенню доступність, якість і безпеку

харчових продуктів, питної води та інших продовольчих потреб є основою стабільної соціально-політичної ситуації та економічного розвитку країни [12]. Формування стратегії національної продовольчої безпеки передбачає економічну відповідальність за якість продуктів харчування та стан довкілля на всіх етапах агропромислового виробництва [13]. Таким чином, продовольча безпека є не лише гарантією фізичного виживання населення, а й важливим економічним і політичним чинником, що визначає стабільність, добробут та розвиток держави. На основі зазначеного можна зробити висновок, що продовольча безпека є здатністю держави незалежно від міжнародної ситуації забезпечити всі верстви населення доступом до безпечних, якісних продуктів харчування необхідних для життєдіяльності без скорочення державного продовольчого резерву. Забезпечення продовольчої безпеки – це в першу чергу розробка стратегії захисту державних інтересів, які включають підтримку соціальної стабільності в суспільстві, задоволення першочергових потреб людства – харчування; виключення залежності від імпортного постачання, розвиток власного виробництва високоякісної продукції продовольства; збалансування

структури експорту і імпорту та створення резервних запасів для стабілізації забезпечення продовольством. Відповідно основною метою продовольчої безпеки є забезпечення гарантованого і стійкого постачання сировиною, в тому числі, для переробних підприємств та населення необхідною кількістю продовольства на основі врахування всіх несприятливих внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на даний процес.

Отже, на основі зазначеного можна виділити основні імперативи, які найбільш комплексно і чітко характеризують і розкривають сутність категоріального поняття «продовольча безпека»:

- ключовий елемент національної економічної безпеки, основа забезпечення необхідного рівня державного суверенітету;
- сукупність механізмів державного регулювання виробництва і розподілу продуктів харчування на основі врахування нерівномірності соціально-економічного розвитку;
- достатність продуктів харчування з врахуванням їх кількості, харчової цінності для населення країни в контексті діючих норм споживання;
- рівень економічної і фізичної доступності продовольства для громадян відповідно обсягів їх реальних доходів і вартості продовольчого кошика.

Країни світу за ступенем та рівнем забезпечення продовольством можна класифікувати на декілька груп: високозабезпечені, середньозабезпечені та малозабезпечені. В першу групу входять Канада, США, Австралія, Японія, країни Західної Європи, тобто ті, які

мають в необхідній кількості всі види продовольства і продуктів харчування. До середньозабезпечених віднесені Китай, Індія, деякі країни південної Америки, країни Східної Європи, де значна частина населення має необхідний раціон харчування. До малозабезпечених груп відносять основним чином країни Азії та Африки, які відчувають постійну недостатність продуктів харчування, продовольства, а більшість населення не має доступу до нормального харчування, іноді й голодує.

Важливим аспектом в дослідженні теоретичних основ формування продовольчої безпеки є аналіз та оцінка досліджень індексів продовольчої безпеки, що дає можливість отримати дані про стан продовольчої безпеки у розрізі країн світу. Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI) розроблений Economist Impact за фінансування сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience, яка, зокрема, оголосила Цілі сталого розвитку на 2030 рік.

Проаналізуємо Глобальний індекс продовольчої безпеки за 2022 рік (табл. 1). Відповідно до отриманих даних, лідерами за рівнем продовольчої безпеки стали: Фінляндія, Ірландія, Норвегія, Франція, Нідерланди, Японія, Швеція, Канада, Великобританія та Португалія [14]. Водночас останні позиції у рейтингу займають країни з критично низьким рівнем продовольчої безпеки, що свідчить про значний дефіцит продуктів харчування. До цієї групи належать Сирія, Ємен, Малі, Ефіопія, Камерун, Південний Судан, Чад, Нігер, Кенія та Афганістан [14].

Таблиця 1

ТОП-10 країн лідерів за Глобальним індексом продовольчої безпеки у 2022 р.

Місце в рейтингу	Країна	Загальний показник	Доступність	Наявність	Якість та безпека	Сталість та адаптація
1	Фінляндія	83,7	91,9	70,5	88,4	82,6
2	Ірландія	81,7	92,6	70,5	86,1	75,1
3	Норвегія	80,5	87,2	60,4	86,8	87,4
4	Франція	80,2	91,3	69,0	87,7	70,3
5	Нідерланди	80,1	92,7	70,7	84,7	70,3
6	Японія	79,5	89,8	81,2	77,4	66,1
7	Швеція	79,1	91,9	68,3	85,0	68,3
8	Канада	79,1	88,3	75,7	89,5	60,1
9	Великобританія	78,8	91,5	71,6	77,6	71,1
10	Португалія	78,7	90,0	77,0	79,8	64,5

Джерело: [14]

Безумовно, причини, які призводять до низького рівня продовольчої безпеки та неповноцінного харчування населення, для різних країн значно відрізняються, оскільки, наприклад, неповноцінне харчування – це результат відсутності доступу і забезпечення населення достатньою кількістю поживної та безпечної їжі, що проявляється внаслідок впливу низки взаємопов'язаних чинників, до яких слід віднести:

- відсутність адекватного доступу населення до продовольчих ресурсів і послуг охорони здоров'я, освіти, постачання питної води, забезпечення відповідності нормам санітарії та гігієни, а також слабкість функціонування національної продовольчої системи, зниження її стійкості до внутрішніх та зовнішніх

негативних впливів;

- відносно низький освітній рівень значної частини населення, несприятливе продовольче середовище та шкідливі звички, а також слабкість державного управління і функціонування місцевих інститутів при нестабільності та вразливості економіки загалом та сільського господарства зокрема;

- хронічний дефіцит виділених ресурсів на реалізацію національних стратегій, заходів і програм у галузі покращення харчування матері дитини, дітей молодшого віку та в цілому на розвиток соціальної сфери;

- низький рівень доходів значної частини населення в умовах уповільнення зростання

національних економік, збільшення кількості стихійних лих та різноманітних конфліктів, включаючи війни, конкуренцію за природні ресурси, що призводять населення країн до крайньої бідності та голоду;

- негативні зміни клімату та екстремальні погодні явища, позбавлення доступу значної частини населення до природних ресурсів в умовах зростання соціально-економічної нерівності, ведення переважно натурального сільського господарства, недостатнього обсягу надання міжнародної гуманітарної допомоги;

- різного роду численні конфлікти, особливо затяжні, які часто посилюються несприятливими кліматичними проявами, кількість яких за останні десять років неухильно зростає;

- слабка координація на національному, регіональному та глобальному рівнях вирішення численних проблем забезпечення продовольчої безпеки в умовах недостатньої її стійкості до зовнішніх негативних впливів, здатності до адаптації, апробації та трансформації.

Висновки. Продовольча безпека тісно пов'язана з рівнем розвитку сільського господарства, соціальної інфраструктури, охорони здоров'я, освіти та державного управління. Глобальний індекс продовольчої безпеки є ефективним інструментом для оцінки рівня

забезпеченості країн продовольством, демонструючи значні відмінності між високорозвиненими та слабкорозвиненими державами. Провідні країни світу забезпечують продовольчу безпеку через інновації, державне регулювання та стабільну економічну політику, в той час як країни з низькими рейтингами стикаються з бідністю, конфліктами, кліматичними змінами та інституційною слабкістю. Забезпечення продовольчої безпеки вимагає системного підходу, орієнтованого на внутрішнє виробництво якісних продуктів, стратегію підтримки продовольчих резервів, а також зменшення залежності від імпорту. Це стратегічне завдання, яке потребує узгодженої політики, міжнародної координації та інвестицій у науково обґрунтовані технології. Продовольча безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, оскільки визначає не лише фізичне виживання населення, а й політичну стабільність, соціальну гармонію та економічний добробут країни. Успішне забезпечення продовольчої безпеки базується на комплексному врахуванні регіональних особливостей, потреб населення та зовнішньополітичної ситуації. Отже, продовольча безпека виступає як багатовимірний, динамічний категорія, яка потребує постійного моніторингу, адаптації та впровадження ефективних управлінських рішень на основі сучасних викликів і змін.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія Сучасної України. (2003). URL: <https://esu.com.ua/article-41559>.
2. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit. Plan of Action. (n.d.). URL: <https://www.fao.org/3/W3613E/W3613E00.htm>.
3. ФАО, МФСР, ЮНІСЕФ, ВПП та ВОЗ. (2021). Положення справ в галузі продовольчої безпеки та харчування у світі – 2021. Перетворення продовольчої систем в інтересах забезпечення продовольчої безпеки, покращення якості харчування та економічності доступності здорового раціону харчування для всіх. Рим, ФАО.
4. Kerr, R., Kangmennaang, J., Dakishoni, L., Nyantakyi-Frimpong, H., Lupafya, E., Shumba, L., Msachi, R., Boateng, G., Snapp, S., Chitaya, A., Maona, E., Gondwe, T., Nkhonjera, P., & Luginaah, I. (2019). Participatory Agroecological Research on Climate Change Adaptation Improves Smallholder Farmer Household Food Security and Dietary Diversity in Malawi. *Agriculture Ecosystems & Environment*, №271, P. 109-121. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.agee.2019.04.004>.
5. Helton J. J. Moore A. R., Henrichsen C. (2018). Food Security Status of Mothers At-risk for Child Maltreatment. *Children and Youth Services Review*. Vol. 93. P. 263-269. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.07.031>.
6. Walls H., Baker Ph. (2019). Food Security, Food Safety & Healthy Nutrition: are they Compatible? *Global Food Security*. Vol. 21. P. 69-71.
7. Daniel J. Raiten, Center for Food Safety and Applied Nutrition (U.S.). Federation of American Societies for Experimental Biology. [s. l.]. Life Sciences Research Office, 1990. 99 p.
8. Cooper M. W., Brown M. E., Niles M. T., ElQadi M. M. (2020). Text mining the food security literature reveals substantial spatial bias and thematic broadening over time. *Global Food Security*. Vol. 25. 100392. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100392>.
9. Тринько, Р. І. (2010). Продовольча безпека: аналітична діагностика. Львів.
10. Тарасюк, О. В. (2012). Державне регулювання продовольчої безпеки країни. Актуальні проблеми економіки, № 10 (136), С. 59–60.
11. Алішов, Г. Н. (2017). Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. Економіка та управління національним господарством, № 13, С. 164–168.
12. Живко, З. Б., Даниленко, Н. Б., & Стадник, М. Є. (2019). Продовольча безпека України: теоретико-аналітичний огляд. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського, № 6, С. 15–23.
13. Царенко, О. М., Тарахов, П. В., & Щербань, В. М. (2001). Екологізація виробництва як основа продовольчої безпеки України. Економіка АПК, № 5, С. 15–20.
14. Global Food Security Index 2022. (n.d.). URL: <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2023/06/Hlobalnyy-indeks-prodovolchoi-bezpeky-u-2022-r.pdf>.

References:

1. Encyclopedia of Modern Ukraine. (2003). Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-41559>. [in Ukrainian].
2. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit. Plan of Action. (n.d.). Retrieved from: <https://www.fao.org/3/W3613E/W3613E00.htm>.
3. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2021). The state of food security and nutrition in the world 2021. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. [in Ukrainian].
4. Kerr, R., Kangmennaang, J., Dakishoni, L., Nyantakyi-Frimpong, H., Lupafya, E., Shumba, L., Msachi, R., Boateng, G., Snapp, S., Chitaya, A., Maona, E., Gondwe, T., Nkhonjera, P., & Luginaah, I. (2019). Participatory Agroecological Research on Climate Change Adaptation Improves Smallholder Farmer Household Food security and Dietary Diversity in Malawi. *Agriculture Ecosystems & Environment*, No. 271, Pp. 109-121. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.agee.2019.04.004>.
5. Helton, J. J., Moore, A. R., & Henrichsen, C. (2018). Food Security Status of Mothers At-risk for Child Maltreatment. *Children and Youth Services Review*, No. 93, Pp. 263-269. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.07.031>.
6. Walls, H., & Baker, Ph. (2019). Food Security, Food Safety & Healthy Nutrition: are they Compatible? *Global Food Security*, No. 21, Pp. 69-71.
7. Daniel J. Raiten, Center for Food Safety and Applied Nutrition (U.S.). Federation of American Societies for Experimental Biology. (1990). [s. l.]. Life Sciences Research Office.
8. Cooper, M. W., Brown, M. E., Niles, M. T., & ElQadi, M. M. (2020). Text mining the food security literature reveals substantial spatial bias and thematic broadening over time. *Global Food Security*, Vol. 25, 100392. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100392>.
9. Trynko, R. I. (2010). ProdoVOLcha bezpeka: analitychna diahnostyka [Food security: Analytical diagnostics]. Lviv. [in Ukrainian].
10. Tarasyuk, O. V. (2012). Derzhavne rehuliuвання prodovolchoi bezpeky krainy [State regulation of the country's food security]. *Aktualni Problemy Ekonomiky*, Vol. 10(136), Pp. 59-60. [in Ukrainian].
11. Alishov, H. N. (2017). ProdoVOLcha bezpeka Ukrainy ta chynnyky, shcho formuiut yii riven [Food security of Ukraine and factors shaping its level]. *Ekonomika ta Upravlinnia Natsionalnym Hospodarstvom*, No. 13, Pp. 164-168. [in Ukrainian].
12. Zhyvko, Z. B., Danylenko, N. B., & Stadnyk, M. Ye. (2019). ProdoVOLcha bezpeka Ukrainy: teoretyko-analitychnyi ohliad [Food security of Ukraine: Theoretical and analytical review]. *Vcheni Zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho*, No. 6, Pp. 15-23. [in Ukrainian].
13. Tsarenko, O. M., Tarakhov, P. V., & Shcherban, V. M. (2001). Ekolohizatsiia vyrobnytstva yak osnova prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Ecologization of production as the basis of food security of Ukraine]. *Ekonomika APK*, No. 5, Pp. 15-20. [in Ukrainian].
14. Global Food Security Index 2022. (n.d.). Retrieved from: <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2023/06/Hlobalnyy-indeks-prodoVOLchoi-bezpeky-u-2022-r.pdf>.